

MAGDALENA LUBIŃSKA-BOGACKA¹, JOLANTA URBANEK²

Działalność Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego w Krakowie³

Słowa kluczowe:

tożsamość kulturowa, Ormianie, kultura Ormian, edukacja, organizacje społeczne

Streszczenie

Autorki skupiły się na przedstawieniu społeczności ormiańskiej w Krakowie, w którym obecnie zamieszkuje 5000 Ormian starej emigracji i ok. 1000 osób nowej, przybyłej w latach 90. XX w. Sytuacja bytowa Ormian krakowskich wygląda bardzo różnie, jednak najczęstszymi problemami, które dotyczą tę grupę, są kwestie związane z nieuregulowanym pobytym stałym, trudności w znalezieniu pracy w wyuczonym zawodzie, z nawiązywaniem kontaktów ze względu na bariery językowe. Duża część emigrantów dąży do legalizacji pobytu. Podczas abolicji dla cudzoziemców w 2003 r. Ormianie stanowili największą grupę narodowościową, która zdecydowała się zalegalizować swój pobyt (1626 osób). Wielu Ormian uznaje Polskę za kraj docelowego osiedlenia. Grupa ta tworzy społeczność, aktywnie włączając się w rozwój kulturalno-gospodarczy Polski. Wielu pracuje w takich zawodach, jak: pracownicy naukowcy, nauczyciele, lekarze, prawnicy, pracownicy administracyjni, przedsiębiorcy. Wielu Ormian pracuje także w dziedzinie kultury i sztuki. Społeczność ormiańska dba o wykształcenie swoich dzieci, osiągających bardzo dobre wyniki w nauce. W Krakowie działa szkoła sobotnia dla dzieci ormiańskich, w której oprócz wiedzy przekazywana jest tożsamość kulturowa, obejmująca tradycję, obyczaje i historię ormiańską. Ormianie w Polsce przejawiają się realizmem, racjonalizmem, pragmatyzmem i łatwo dostosowują się do nowych warunków społeczno-ekonomicznych.

W celu zintegrowania środowiska ormiańskiego powstają różne stowarzyszenia. W Krakowie działa Ormiańskie Towarzystwo Kulturalne, które dokumentuje historię Ormian polskich, nawiązuje kontakty z resztą narodu. Pielęgnowuje także wartości i tożsamość narodową, udziela pomocy potrzebującym, prowadzi pośrednictwo pracy, informuje nowo przybyłych o obowiązujących przepisach oraz ustawach.

¹ Doktor, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

² Doktor, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

³ Artykuł jest wycinkiem z badań statutowych *Aktywizacja jako czynnik (re-)integracji społecznej grup defaworyzowanych i marginalizowanych*, prowadzonych przez Katedrę Pedagogiki Społecznej i Andragogiki w Instytucie Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

The activities of the Armenian Cultural Association in Krakow

Key words:

cultural identity, Armenians, Armenian culture, education, social organizations

Abstract

The authors focused on presenting the Armenian society in Krakow. Currently 5000 Armenians of old immigration and about 1000 of new immigration, who arrived in the nineties, live in Krakow. The life situation of Armenians in Krakow varies, but the most common problems are problems with obtaining permanent residence permit, difficulties finding a job in a learned profession, difficulties establishing new contacts due to language problems. Large number of immigrants try to legalize their stay. During the abolition for foreigners in 2003 Armenians were the most numerous national group out of those who decided to legalize their stay (1626 persons). Many Armenians declare Poland as the country of their permanent domicile. This group constitutes a significant society partaking actively in Poland's economic and cultural development. Many people of this group work in such professions as scientists, teachers, doctors, lawyers, administrative workers, entrepreneurs. Many Armenians also work in culture and the art. The Armenian society takes care of education of their children, who achieve very good results at school. A Sunday school for Armenian children operates in Krakow, in which, apart from general knowledge children are taught about their cultural identity, tradition, customs and Armenian history. Armenians in Poland are realistic, pragmatic and easily adapt to new social and economic conditions. In order to interpret the Armenian society different associations are established. The Armenian Cultural Association in Krakow being one of them, records the history of Polish Armenians, establishes contact with the rest of the Polish society. It takes care of national identity values, helps those in need, maintains a job centre, informs newcomers about binding legal statutes and provisions in the country.

Słowo wstępne

Celem prezentowanego materiału jest ukazanie działalności Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego, które działa w Krakowie. Przedstawione wiadomości są wynikiem wywiadów przeprowadzonych z prezesem tej organizacji oraz członkiniami dr Gohar Khachatrian⁴, Weronicą Howonisjan, Elżbietą Mykrteczjan i Porczuią Kujumadżamą (nauczycielki w szkole ormiańskiej, posiadające wykształcenie wyższe z różnych dziedzin naukowych⁵).

⁴ Doktor nauk chemicznych, pracownik naukowy Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie oraz nauczycielka w szkole ormiańskiej.

⁵ Autorki dysponują zgodą respondentów na upublicznienie ich nazwisk.

Ormianie w Polsce

Emigranci ormiańscy przybyli do Polski na przełomie XX i XXI w. Tworzą istotną i swoistą społeczność, która aktywnie włączyła się w budowanie rozwoju kulturalno-gospodarczego Polski, angażując swój kapitał kulturowy i intelektualny. Charakteryzuje się ona zarówno otwartością na przyswajanie polskiej kultury, jak i chęcią pielęgnowania ormiańskiego dziedzictwa. Jej obecność stała się szczególnie znacząca dla tzw. starej emigracji, będąc zarazem wyzwaniem oraz inspiracją, zarówno do ponownego odkrywania swoich korzeni i prawdy o ormiańskim dziedzictwie kulturowym, jak też do zastanowienia się nad swoją tożsamością.

Należy przypomnieć, że w latach 1990–1994 toczyła się wojna armeńsko-azerbejdżańska o Górny Karabach. Sytuacja socjalno-bytowa mieszkańców Armenii była niezwykle trudna. Około 800 tys. do 1 mln osób udało się na emigrację. Osiedlili się oni przede wszystkim w krajach Europy Zachodniej, w USA, Rosji i Polsce. Na początku lat 90. XX w. Polskę postrzegano jako kraj pomyślnego rozwoju ekonomicznego. Do 1998 r. obowiązywał ruch bezwizowy dla obywateli Armenii, co stwarzało im łatwość w kwestii formalnej w przybywaniu do Polski.

Na przełomie XX/XXI w. do Polski przybyło 3–4 tys. Ormian (jest to tak zwana nowa emigracja). Wielu imigrantów zawarło związki małżeńskie z obywatelami polskimi. Dane Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego mówią o 795 obywatelach i 400 obywatelkach, którzy zawarli małżeństwa mieszane. Jedynym sposobem oszacowania wielkości tej grupy jest odniesienie się do wydanych wiz⁶. W pomiarach nie uwzględnia się osób przebywających w kraju bez zezwolenia. Być może wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 r. pozwolą podać dokładne liczby.

Ormianie stanowią jedną z 9 mniejszości narodowych, co znalazło potwierdzenie w art. 2. *Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym [Ustawa...]*. Społeczność ta żyje w rozproszeniu. Największe skupiska tworzy w wielkich ośrodkach miejskich, takich jak: Warszawa, Kraków, Trójmiasto, Łódź, Wrocław i Katowice. W Krakowie obecnie zamieszkuje 500 Ormian tzw. starej emigracji i około 1000 nowej. Sytuacja bytowa Ormian krakowskich jest bardzo różna, jednak najczęściej dotyczą tę społeczność problemy materialne, mieszkaniowe oraz językowe i z nawiązywaniem kontaktów. Napotykają na trudności w znalezieniu pracy w wyuczonym zawodzie, mają nieuregulowany pobyt stały, co powoduje, że rodzice muszą płacić za edukację swoich dzieci w szkole (co jest wielkim utrudnieniem finansowym, zwłaszcza na początku pobytu w obcym kraju).

⁶ Zgodnie z danymi GUS (2010) w latach 1992–2008 saldo imigracji Ormian wyniosło 1053 osoby zameldowane na pobyt stały w Polsce w związku z przybyciem z zagranicy [przypis redaktor naukowej].

Duża część emigrantów dąży do legalizacji pobytu. Podczas abolicji dla cudzoziemców w 2003 r. Ormianie stanowili największą grupę narodowościową, która zdecydowała się zalegalizować swój pobyt (1626 osób). Wielu Ormian uznaje Polskę za kraj stałego osiedlenia.

W 2010 r. na mocy *Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Europy (UE) Nr 265/2010 [Rozporządzenie...]* zmieniono konwencję wykonawczą do układu z Schengen w zakresie dotyczącym przepływu osób posiadających wizy długoterminowe. Rozporządzenie ma ułatwić uzyskanie obywatelom państw trzecich wizy pobytowej, która pozwoli na swobodne przemieszczanie się w obrębie strefy Schengen, ale także pozwoli pracować tym obywatelom w swoich zawodach⁷. Wspomniane *Rozporządzenie* obowiązuje także w Polsce. Należy udowodnić siedmioletni pobyt i można starać się o dokument pobytowy lub wizę długoterminową.

Wśród imigrantów zauważyć można przedstawicieli wielu zawodów. Najczęściej pracują oni w usługach, szczególnie w handlu oraz gastronomii. Wielu Ormian ze sklepików bazarowych przeniosło się do swoich sklepów, podjęło też działalność w zakresie usług, takich jak: budowlane, w branży samochodowej, fryzjerskie. Prowadzą też duże firmy (np. produkcja materaców). Ze względu na różnego rodzaju trudności, np. niezajomość specjalistycznego słownictwa lub płynnej polszczyzny, konieczność nostryfikacji dyplomów i uprawnień zawodowych, formalności pobytowe i meldunkowe, nie znajdują zatrudnienia zgodnego z posiadanymi kwalifikacjami. Wielu jednak pracuje w takich zawodach, jak: pracownicy naukowcy, nauczyciele, lekarze, pracownicy administracyjni, przedsiębiorcy oraz w resorcie kultury i sztuki.

Cechą charakterystyczną Ormian jest szacunek dla wiedzy i przywiązywanie dużej wagi do edukacji. Generalnie są zorientowani na zdobywanie i poszerzanie wiedzy, wykształcenia, co powinno im gwarantować należne miejsce w hierarchii życia zawodowego i społecznego. Zauważa się, że istotne znaczenie ma dla społeczności nauka języka ojczystego. Przywiązują też wagę do nauki języków obcych. Wśród dorosłych Ormian zamieszkujących Polskę 95% to ludzie legitymujący się wyższym wykształceniem. Istotne znaczenie ma dla rodzin ormiańskich kształcenie dzieci, co starają się realizować nawet w trudnych warunkach nielegalnego pobytu. Jest to priorytet wychowawczy. Dzieci radzą sobie bardzo dobrze w polskich szkołach i osiągają bardzo dobre wyniki. W Warszawie i Krakowie działają ormiańskie szkoły sobotnie dla dzieci. Nauczycielami są Ormianie (głównie kobiety). Oprócz nauki języka nauczycielki przekazują im wiedzę o tożsamości narodowej, wartościach, tradycji oraz obyczajach ormiańskich. Dzieci uczą się historii, tańca, muzyki swojego narodu.

⁷ Ciekawostką może być fakt, że w latach 80. Polska straciła wielu wykształconych Ormian, którzy przybyli do Polski, a następnie ją opuścili, gdyż napotkali na olbrzymie problemy mieszkaniowe i wizowe (tysiące ludzi, w tym lekarzy, prawników, naukowców wyjechało z naszego kraju do Francji, Szwajcarii, Włoch, gdzie oferowano im pracę).

Rodzina ormiańska stanowi obraz już zapomnianej w Polsce tzw. rodziny tradycyjnej. Specyfika ta przejawia się szczególnie w jej hierarchizacji, szacunku do osób starszych i kobiet, otaczaniu troską dzieci, zorientowaniu na poświęcenie się dla rodziny, w odpowiedzialności, poszanowaniu rodziny, utrzymywaniu kontaktów z krewnymi, gościnności. Rodzina pełni też istotną rolę w pielęgnowaniu wartości tradycji i zwyczajów kultury. W obrazie rodziny zauważa się decydującą rolę ojca, który przesądza o całokształcie życia rodzinnego. Generalnie uznaje się go za największy autorytet. Kobieta odpowiada za życie domowe, czyli wychowanie i zdrowie dzieci oraz czystość.

Ormianie są chrześcijanami, łączą ich z nami tradycja i religia. Są w Polsce obecni od 800 lat. Chodzą do szkół polskich, uczęszczają na religię (szybko się asymilują, wtapiają się w środowisko, w którym żyją). Zdaniem dr Gohar Khachatrian – *Ormianie integrują się ze środowiskiem [...] i pragną kojarzyć się tylko pozytywnie.*

W ocenie otaczającej rzeczywistości Ormianie ujawniają realizm, ich działania odznaczają się racjonalizmem i pragmatyzmem, łatwo dostosowują się do nowych warunków społeczno-ekonomicznych. Cechy te uzasadnia się diasporalnym charakterem narodu, wynikającym z konieczności częstych w przeszłości migracji i zmiany warunków bytu. Jeżeli chodzi o stosunek do ładu normatywno-prawnego zauważa się, że czasem przedstawiciele tej społeczności wchodzą w kolizję z prawem, nawiązując kontakty z grupami przestępczymi (handel ludźmi, przemyt towarów).

Okoliczności powstania Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego

Ormiańskie Towarzystwo Kulturalne powstało na bazie istniejącego w Krakowie od 1980 r. Koła Zainteresowania Kulturą Ormian, które działało przy Polskim Towarzystwie Ludoznawczym. Była to pierwsza po II wojnie światowej organizacja skupiająca Ormian polskich. Wielkie zasługi dla Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego wniosła profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Anna Krzysztofowicz, której przodkowie przed wiekami przybyli z Armenii do Polski. Była jedną z organizatorek OTK. W latach 90. XX w. Ormiańskie Towarzystwo pełniło funkcję ambasady Armenii w Polsce. W 1990 r. zostało oficjalnie zarejestrowane w krajowym rejestrze sądowym jako organizacja społeczno-kulturalna i dzięki temu uzyskało osobowość prawną. Towarzystwem kieruje trzyosobowy zarząd, którego kadencja trwa 4 lata. OTK jest samodzielną organizacją działającą na rzecz społeczności ormiańskiej. Poza Krakowem działają dwa towarzystwa ormiańskie – w Gdańsku i Warszawie.

Cel działania Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego

Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów, celem Towarzystwa jest integracja społeczności polskich Ormian oraz podejmowanie działań na rzecz dokumentacji ich historii i kultury. Towarzystwo nawiązuje również kontakty z Armenią i z diasporą ormiańską poza jej granicami, aby pomóc polskim Ormianom utrzymać kontakt z resztą ich narodu. Członkami Towarzystwa mogą być wszyscy, których interesuje tematyka ormiańska.

W 2011 r. OTK zrzeszało 220 członków. Jego działalność jest finansowana ze składek członkowskich, darowizn oraz dotacji z Europejskiego Funduszu na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich (jest to około 40–50 tys. zł rocznie). Plany i zamierzenia OTK są ograniczone ze względu na brak środków finansowych oraz na bardzo małe pomieszczenie, którym dysponuje, mieszczące się przy ul. Rajskiej w Krakowie, w budynku Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej.

Stalą formą działalności kulturalno-edukacyjnej są comiesięczne spotkania połączone z prezentacją referatów, filmów, audycji dotyczących Armenii, jej problemów historycznych i dzisiejszych. Co tydzień nadawany jest też program telewizyjny z Krakowa dla telewizji armeńskiej. Zamieszcza się w nim wiadomości o edukacji, problemach Ormian na emigracji, program zawiera także treści kulturalne (teatr, dyskusje i audycje muzyczne).

OTK wydaje od 1993 r. kwartalnik „Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego”, którego 70. numer ukazał się w 2011 r. W „Biuletynie” są publikowane relacje, wspomnienia, opinie, opracowania naukowe i inne utwory dowolnej formy, jak np. życiorysy ważnych Ormian, sprawozdania z działalności, opowiadania, wiersze, pamiętniki. „Biuletyn” redaguje kolegium redakcyjne, na czele którego stoi prof. dr hab. Andrzej Pisowicz. Wydaje się też książki o tematyce ormiańskiej, np. *Ormianie z prawego brzegu Czeremoszu, Z rumuńskiej Bukowiny na Dolny Śląsk: krótka opowieść z długiego życia* – Anny Danilewicz, *Kościół ormiański* – Malachiasza Ormaniana. Cyklicznym wydarzeniem, odbywającym się corocznie od 1995 r., są obchody związane z rzezią Ormian na terenie wschodniej Turcji. W roku 1915 w Armenii Zachodniej zarządzanej przez Turcję dokonano masowego mordu ludności ormiańskiej, w którym śmierć poniosło 1500 tys. ludzi – połowa Ormian w ówczesnym państwie tureckim. Ludobójstwo to do dziś stanowi istotny symbol wspólnej męczeńskiej przeszłości narodu ormiańskiego. W wyniku wspomnianej rzezi miały miejsce kolejne ruchy migracyjne Ormian [Pełczyński 1999a, s. 14]. Do dzisiaj, każdego 24 kwietnia, odbywają się dla uczczenia tych wydarzeń uroczystości w kościele św. Mikołaja w Krakowie. Po uroczystej liturgii wszyscy zgromadzeni składają kwiaty i zapalają znicze pod „kamieniem krzyżowym”, zwanym chaczkar⁸. Ten dzień jest także w Armenii wielkim świętem upamiętniają-

⁸ W kulturze ormiańskiej stawianie chaczkarów ma upamiętnić osoby zmarłe lub ważne wydarzenia historyczne.

cym półtora miliona Ormian, którzy zostali zamordowani przez Turków. Obecnie uważa się, że około 300 tys. Ormian zginęło wskutek działań wojennych podczas I wojny światowej.

Od 2008 r. istnieje sobotnia szkółka i teatr dla dzieci. OTK jest współorganizatorem wystaw fotograficznych o tematyce ormiańskiej, np. „Ormianie w Polsce”, „Pamiętniki ormiańskie w Krakowie”, „Odrębność a asymilacja”, „Ormianie we wschodniej Turcji”. Towarzystwo jest również współtwórcą programu mniejszościowego pod tytułem „U siebie”. Zrealizowano wiele filmów dotyczących Ormian jako mniejszości narodowej w Polsce oraz filmy poświęcone zwyczajom i tradycjom ormiańskim. Są też nagrywane programy, które przedstawiają pracę i działalność poszczególnych Ormian w Polsce.

W miarę możliwości finansowych OTK organizuje ogólnopolskie zjazdy środowiska ormiańskiego. Ostatnie odbyło się w czerwcu 2011 r. Osoby działające przy OTK (nauczyciele, lekarze, prawnicy, profesorowie różnych uczelni, księża), starają się stworzyć w Krakowie chociaż namiastkę ojczyzny. Pamiętają o każdym wydarzeniu, które ma miejsce w ojczyźnie, np. uroczyscie obchodzą rocznicę uzyskania niepodległości przez Armenię, robiąc wieczornicę, podczas której przedstawiają program artystyczny. Część dorosłych ubiera się w ormiańskie stroje ludowe. Służy to zachowaniu tradycji narodowej i odrębności kulturowej, gdyż część osób pod wpływem procesów asymilacyjnych całkowicie zapomina lub nie chce pamiętać o korzeniach. Ważne jest też, że „nowa emigracja” wykorzystuje na ogół język ormiański podczas wspólnych spotkań, w trakcie zajęć szkoły ormiańskiej, podczas mszy we własnej wspólnocie wyznaniowej i w domu rodzinnym, co wskazuje nie tylko na jego funkcję komunikacyjną, edukacyjną, ale też symboliczną.

OTK prowadzi kursy języka dla ludzi, którzy uznają siebie za Ormian, lecz nie umieją narodowego języka. Organizuje integracyjne wyjazdy plenerowe dla rodzin ormiańskich. Dbą o ludzi starszych, wspiera pomoc wzajemną. Uczy języka polskiego (choć sami muszą sobie radzić; nauczyciele są przeważnie dwujęzyczni). Towarzystwo grupuje ludzi różnych zawodów, jest otwarte na wszystkich, udział w działalności OTK jest możliwy również dla ludzi nienależących do Towarzystwa, a będących jedynie jego sympatykami. Powstaje wiele prac dyplomowych na różnych kierunkach studiów o Ormianach, których autorzy korzystają z pomocy Towarzystwa w prowadzonych przez nich badaniach naukowych.

OTK w Krakowie prowadzi też, oprócz działalności stricte edukacyjno-kulturalnej, prace wspierające środowisko ormiańskie, takie jak:

- pomoc potrzebującym, która polega na udzielaniu informacji dotyczących przepisów i ustaw obowiązujących w danym kraju, pomoc w kierowaniu do różnych instytucji;
- pomoc przy pisaniu pism urzędowych;
- pośrednictwo pracy, zwłaszcza dla nowo przybyłych osób z Armenii;

- prowadzenie biblioteki (co prawda skromnej, ale mającej w swoich zbiorach gazety ormiańskie, książki w języku narodowym, albumy, podręczniki do szkół, biuletyny);
- pomoc dla dzieci ormiańskich przez naukę języka i wsparcie w zaadaptowaniu się do nowych warunków kulturowych i społecznych.

Władze OTK chciałyby poszerzyć jego działalność, prowadząc szkolenia dla osób dorosłych nawet z aktywizacji zawodowej, ale nie ma na to funduszy. Chciałyby także uruchomić kurs języka polskiego (z lektorem – filologiem języka polskiego). Towarzystwo może liczyć na pomoc bezpłatną ze strony Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć w Krakowie oraz Caritas. Głównie jednak muszą liczyć na samopomoc, czyli na składki członkowskie.

Podsumowanie

Jak twierdzi prezes OTK, działalność Towarzystwa pozwala na utrzymanie więzi z osobami pochodzenia ormiańskiego. Daje też poczucie swojej tożsamości w innym kraju. Według prezesa od kilku lat imigranci przybywający do Polski są ludźmi młodymi, wykształconymi, szukającymi w Polsce ucieczki przed katastrofalnym obniżeniem poziomu życia w niepodległej Armenii. Współcześni imigranci mają większe poczucie tożsamości, świadomość własnej kultury, często zapominanej przez starą emigrację. To właśnie oni zajmują się historią, tworzą programy i audycje telewizyjne, są autorami biuletynów i książek w języku ormiańskim. Swój wolny czas jako wolontariusze spędzają w Ormiańskim Towarzystwie Kulturalnym, pomagając w jego pracach lub ucząc dzieci ze swoich społeczności.

Należy podkreślić, że mimo iż Ormian jest niewielu, to jednak w tych ośrodkach, które funkcjonują w Polsce, dba się o krzewienie kultury kraju przodków. OTK z jednej strony działa na rzecz podtrzymania tożsamości ormiańskiej swoich członków oraz krzewienia wiedzy o kulturze i historii narodu ormiańskiego, a z drugiej na rzecz pomocy imigrantom z tzw. trzeciej fali.

Wnioskiem, a zarazem postulatem dla mediów i władz migracyjnych w Polsce powinno być, aby lepiej zorganizować pomoc dla różnych mniejszości etnicznych oraz dla ich organizacji, które prętniej i skuteczniej działałyby w środowisku.

Problematyka ormiańska jest rzadko obecna w przekazach medialnych, edukacyjnych czy kulturalnych. Ormianie jako grupa etniczna, pomimo wielowiekowej obecności w Polsce, mało są znani przeciętnemu Polakowi i często kojarzą się przede wszystkim z nową imigracją⁹.

⁹ Warto wspomnieć w tym miejscu, że tacy ludzie jak poeci Szymon Szymonowicz (1558–1629), Szymon Zimorowicz (ok. 1608–1629), działacz oświatowy ks. Grzegorz Piramowicz (1735–1801), chemik, mineralog i przyrodnik Jan Dominik Jaśkiewicz (1749–1809), chemik, farma-

Upowszechnienie wiedzy o wspólnocie dziejów polskich i ormiańskich, o zasługach osób narodowości ormiańskiej dla kultury i historii Polski, o pewnych podobieństwach historycznych, kulturowych czy religijnych Ormian i Polaków wypełniłoby luki edukacyjne wśród Polaków, a także mogłoby mieć istotne znaczenie dla przełamania ewentualnych negatywnych stereotypów wobec innych narodów.

Bibliografia

Źródła

Biuletyny, gazety ormiańskie

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady Europy (UE) Nr 265/2010 z dnia 25 marca 2010 r. zmieniające konwencję wykonawczą do układu z Schengen i rozporządzenie (WE) nr 562/2006 w zakresie dotyczącym przepływu osób posiadających wizy długoterminowe. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, PL, L 085 z 31.3.2010, s. 1–4

Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. DzU z 2005 r., nr 17, poz. 141; DzU z 2005 r., nr 62, poz. 550 z późn. zm.

Opracowania

Pelczyński G. [1999a], *Ormianie polscy w XX wieku. Problem odrębności etnicznej.* Warszawa: Koło Zainteresowań Kultury Ormian przy Oddziale Warszawskim PTL

Pelczyński G. [1999b], *Świadomość etniczna Ormian polskich w wieku XX.* [W:] *Mniejszości narodowe w Polsce.* Red. Z. Kurcz. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 127–139

Ziętek D. [2008], *Tożsamość i religia. Ormianie w krakowskiej i lwowskiej diasporze.* Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS

Netografia

Główne kierunki emigracji i imigracji w latach 1966–2008 [2010]: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_8408_PLK_HTML.htm, data publikacji: 2010-07-14

ceuta, pionier przemysłu naftowego Ignacy Łukasiewicz (1822–1882), historyk, działacz polityczny abp Józef Teodorowicz (1864–1938), malarz Teodor Awentowicz (1859–1938), poeci Juliusz Słowacki (1809–1849), Zbigniew Herbert (1924–1998), reżyser Jerzy Kawalerowicz (1922–2007) czy kompozytor i dyrygent Krzysztof Penderecki (ur. 1933) mieli lub mają ormiańskie korzenie.